

Prvé číslo *Environments in transition* uvádza napríklad tieto programy:

- *Likvidácia znečistenia v najviac postihnutých mestách strednej a východnej Európy* (súhrn aktivít od stretnutia ministrov životného prostredia z Európy, USA Kanady a Japonska r. 1993).

- *Harmonizácia environmentálnej legislatívy a štandardov* (prehľad doterajších výsledkov projektu „Environmentálne štandardy a legislatíva v západnej a východnej Európe“, ktorý začal r. 1992).

- *Spoluúčasť verejnosti pri rozhodovaní o budúcich investíciách* (informácia o medzinárodnom projekte otvorenom v auguste 1993, ktorého cieľom je rekognoskovať situáciu v 25 európskych krajinách a usporadúvať na tieto témy pracovné stretnutia).

- *Danube River Basin Environmental Programme* (tento program rieši okrem povodia rieky Dunaj aj ďalšie súvisiace územia, medzi ktorými je Váh a Tisa).

Okrem podrobných informácií o týchto a ďalších programoch obsahuje bulletin informácie o aktivitách Poradného orgánu pre životné prostredie v minulom roku. Medzi inými tu môžeme nájsť návrh na projekt pre hliníkareň v Žiari nad Hronom.

Štvrtá strana modrej obálky tohto obsahu hutného periodika na (samozrejme) recyklovanom papieri ponúka prehľad ostatných časopisov a kníh, ktoré vydáva EBRD a mohli by obohatiť aj naše knižnice.

Nada Šúriová

Vplyv človeka na prírodné prostredie

Andrew Goudie: **The Human Impact on the Natural Environment (Vplyv človeka na prírodné prostredie)**. Blackwell, Oxford, 1993, 4. vydanie, 454 s.

V minulom roku vyšlo už štvrté vydanie úspešnej publikácie známeho britského geografa z oxfordskej univerzity A. Goudieho o vplyve človeka na prírodné prostredie. Zaoberá sa spôsobmi, ako činnosti človeka zmenili a menia tvár Zeme, skúmajúc jeho úlohu v prírodných procesoch a systémoch. Po dvanástich rokoch, ktoré uplynuli od jej I. vydania, autor problematiku prepracoval a doplnil novými údajmi o deštrukcii jednotlivých prvkov prírodného prostredia, novými mapami a rôznymi ilustráciami, odvolávajúci sa na výsledky výskumov zo začiatku 90. rokov. Kľúčové pozície v tomto vydaní majú environmentálne problémy s hrozivými dimenziami, ako znečistenie svetového oceánu, odlesňovanie, desertifikácia, invázia cudzej flóry a fauny, klimatické zmeny a environmentálna neistota.

Autor analyzuje vplyvy človeka na prírodné prostredie podľa jeho zložiek, počnúc vegetáciou, cez živočíšstvo, pôdu, vodstvo, reliéf, končiac klímou a atmosférou. Záverom sa zaoberá perspektívami a kladie otázku o východiskách.

Na prvé miesto analýz vplyvov položil vegetáciu, lebo zmeny vo vegetácii sa prejavujú do zmien v pôde, klíme, geomor-

fologických procesoch, ako aj v kvantite a kvalite vôd. Konečným dôsledkom antropogénnych premien vegetácie je zmena celej krajiny. A. Goudie analyzuje príčiny zmien (jednotlivé ľudské aktivity, medzi nimi hlavne vypaľovanie, odlesňovanie a imisie) a charakter zmien vegetácie. Analyzuje ich vo všetkých vegetačných formáciách na Zemi.

Podľa podobnej schémy analyzuje príčiny a dôsledky premien aj v ostatných zložkách prírodného prostredia. V každej časti dokumentuje hlavné príčiny i hlavné dôsledky na analyzovanú zložku. Tieto prehľady sú obzvlášť cennou pomôckou pre študentov, ktorí sa špecializujú na environmentalistiku.

Za najpodnetnejšie treba považovať záverečné kapitoly - Budúcnosť a Závery. Z hľadiska budúcnosti je najvýznamnejším vplyvom globálna klimatická zmena, dôsledky zmien ozónovej vrstvy a zdvih hladiny svetového oceánu.

Stále sa objavujú nové a nové environmentálne predikcie, ale podľa autora súčasnosť možno charakterizovať environmentálnou neistotou, prízvukom na nesmiernu komplexnosť prírodných javov. Ich vzájomné vzťahy nie sú lineárne. Modely na ich poznanie sú nedokonalé. Príroda má v zásobe rad veľkých prevkapaní, ktoré nemožno predvídať. Tieto prevkapania môžu brzdiť, ale aj urýchľovať dôsledky ľudských aktivít. Nemáme dlhodobé rady pozorova-

ní prírodných procesov, aby sme mohli formulovať spoľahlivé predpovede. Ak sa nám aj podarí nejaký jav v budúcnosti identifikovať, nedokážeme určiť rýchlosť jeho pôsobenia. V prípade globálneho oteplenia môžeme očakávať tepenie ľadovcov, ale s akou rýchlosťou?

V záverečnej kapitole autor vyzdvihuje nevyhnutnosť zachovania biologickej diverzity Zeme. Ochranu druhov a krajiny považuje za nevyhnutnú z dôvodov: 1. *etických* (všetky druhy na Zemi majú právo na koexistenciu s človekom), 2. *vedeckých* (máme málo poznatkov o prírode, a preto ju musíme chrániť), 3. *estetických* (rastlinstvo, živočíšstvo a krajina estetickým pôsobením obohacujú život človeka), 4. *udržania genetickej diverzity* (ochranou druhov udržujeme genetickú diverzitu, ktorá sa ochudobňuje vyhynutím každého druhu), 5. *environmentálnej stability* (čím rozmanitejší je ekosystém, tým je stabilnejšie prírodné prostredie, jeho antropogénizácia spôsobuje pokles stability), 6. *rekreačných* (prírodné biotopy a krajina majú nesmiernu rekreačnú, a teda aj ekonomickú hodnotu), 7. *ekonomických* (mnohé druhy sa v budúcnosti môžu stať významným ekonomickým zdrojom), 8. *budúcich generácií* (nevyhnutnosť zachovať rozmanité prírodné prostredie budúcim generáciám).

Cesta do budúcnosti je z environmentálneho hľadiska cestou do neznáma. V 80. a 90. rokoch sa v plnej miere prejavila významnosť budúcich zmien životného prostredia a medzinárodné i národné nevládne i vládne orgány sa začali zaoberať myšlienkou, či svet nevstupuje do křča človekom spôsobených zmien životného prostredia. Naše environmentálne modely a prognózy sú nanajvýš nepresné a máme tendenciu zameriavať sa len na niektoré kľúčové otázky (zdvih hladiny oceánu, globálne otepľovanie), zatiaľ čo nám uniká komplexnosť zmien. Niektoré zmeny môžu byť priaznivé pre človeka alebo ekosystémy, iné extrémne nepriaznivé. Každá zmena, či už rýchla, alebo veľmi veľká, spôsobí environmentálnu destabilizáciu a neistotu. Štúdium environmentálnej budúcnosti by malo byť ťažiskom záujmu nielen environmentalistov, pretože sa dotýka existencie človeka.

Autor použil na prebal knihy reprodukciu akvarelu Podunajskej nížiny zo slovensko-maďarskej oblasti a fotografiu priehradného telesa v Gabčíkove. Aj to naznačuje, že publikácia Andrewa Goudieho je pre nás, obyvateľov zdevastovaného a schudobneného stredo európskeho priestoru, mementom, že vidina rýchleho zbohatnutia sa môže zmeniť na nočnú moru, ak zábery nášho hospodárskeho rozmachu nebudú v súlade s ochranou prírodného prostredia.

Ján Drdoš